

Tekst og foto Claus Hedegaard,
foto Hans-Jørgen Berg

GRÆSKAR, HINDBÆR OG

TROLDOM

MÜNCHENER MINERALIENTAGE 2003

Som sine forgængere var de 40. Münchener Mineralientage en spændende oplevelse på grund af både de store ressourcer arrangøren bruger på udenomsaktiviteter og den bayerske joie-de-vivre understreget af allehelgensaften [som på nyere nudansk hedder "Halloween"]. Selvom det er en amerikansk festlighed har allehelgen pludseligt vundet fodfæste i Europa, især blandt feststemte stammer som bayerne. For ti år siden var det "allehvafornoget?", men nu strømmer unge i sort skræk-kostume gennem græskarstrøede gader. Der er troldom og mørke kræfter overalt.

Der var relativt lidt "nyt" på messen og profilen bevægede sig igen i år lidt længere vægt fra mineral og fossil samling mod esoterika. Den store nyhed var afgjort det nye mineral Pezzotait fra Madagascar. Jeg så lokaliteten angivet som Ambatovita Pegmatit, Mandrasonoro, men det findes i flere typer og kommer måske fra flere steder. Mest bemærkelsesværdigt er hindbær-røde krystaller, men de kan også være en smule gullige og tilmed sorte. De hindbær-røde krystaller er op til ca. 5 cm store og findes både som grupper og enkeltvist på matrix. Flere handlere havde materialet, men langt de bedste stykker tilhørte Federico Pezzotta og blev vist i særudstillingen. Der var et par faceterede sten og de fleste handlere syntes at lægge vægt på mineralet som slibemateriale, selvom stenene sjældent synes at være rene. Flere handlere ud-bød de nye Mikroklin var. Amazonit fra Konzo, Sidamo i Ethiopien (see beskrivelsen i Kaiser, 2003). Materialet er ganske spændende på grund af lokaliteten og ganske imponerende, når krystallerne når 15-20 cm, selvom stykkerne ofte

25 cm stykke med Hæmatit "Eisenrose" krystaller og en 10 cm Amethyst fra fundet i 2003 i 2680 m højde, 700 m ØNØ for Steinmanderls på P.2493, Zillertal, Østrig. Ex coll. Alfred Kugler.

er skadet under indsamling og som regel ikke rengjort fornuftigt. Selvom myndighederne forlanger en ublu skat (USD 5/kg) for at eksportere mineraler, hvad der udelukker eksport af alt billigt materiale, er der håb for lokaliteten - jeg så et par splinter Amazonit, hvis farve var på højde med det bedste fra Colorado og Rusland. Jeg har ofte rejst i Namibia og var derfor begejstret for at de nyligt identificerede Metazeunerit (se Jahn, Niedermayr & Bode, 2003, og note i Mineralien Welt 14(6), p.15) og Metanovacekit fra Erongo Komplekset. De er sjældent fantastiske, men det er opmuntrende, at de lokale indsamler usædvanligt materiale og ikke bare skuestykker. "Erongo Komplekset" er enormt og man kan ikke bare bakke bilen op og læsse på - man skal langt op i bjergene og er nødt til at overveje hvilke stykker, man tager med hjem; skal det være endnu en sort Turmalin eller stykket med det grønne grums? Stykkerne, jeg så på Münchener Mineralientage var ikke særligt spændende, men referencerne viser, de kan være gode, så måske næste år ...

Der var også nogle stykker Diop-
tas fra en "ny" lokalitet i Kaok-
oveld/Namibia. Forekomsten lig-
ger efter sigende ca. 30 km fra for-
komsten i Omaue, som har givet
os masser af Diop-
tas på Kvarts
med Plancheit. De få stykker, jeg
så, antyder lokaliteten producerer
relativt store krystaller (op til 2 cm),
men at de har ringere glans end
det kendte materiale fra Omaue
og Tsumeb. Materialet har været
sporadisk på markedet de seneste
par år og det antydes, den vil blive
udnyttet mere intensivt og at vi der-
for igen vil få fin Diop-
tas fra Na-
mibia. Flere kinesiske handlere
medbragte store Realgar stalakti-

ter. Jeg har ikke set dem før og undrer mig lidt.
Farven er mørkerød med enkelte sorte eller
mørke pletter, glansen ofte mat og de med orange
(ca. som Hokkaido græskar) pletter af arte-
fakt Pararealgar. De har intet ordentligt matrix
eller følgemineraler og de adskiller sig fra al
anden Realgar, jeg har set og jeg overvejer om
det måske er et kunstprodukt. De var ikke angivet
som sådan og det skulle de i givet fald have
været jævnfør betingelserne for at deltage, men
mange stykker syntetisk zink oxid bar betegnel-
sen «Zincit, Polen» og syntetisk alun og kobber-
sulfat var heller ikke mærket. Jeg ved det ærligt
talt ikke - vi får se.

Jeg skal se, hvad Luiz Menezes har med af
spændende og sjældne mineraler; jeg respekter-
er Luiz for at komme med brasilianske minera-
ler, som ikke bare er det sædvanlige Amethyst/
Turmalin/Topas kram. I år havde han Vivianit
fra Cigana Mine (meget nær minen, som produ-
cerer Hureaulit i Galilea, Minas Gerais) - beva-
res, ikke så storslået som boliviansk Vivianit,
men dog ret karakteristiske krystaller til 6 cm
på pegmatit matrix (feldspat overvokset af grå-
lige, skinnende glimmer krystaller); Vivianiten
virker lidt resorberet og findes som tavleforme-
de, grønlig krystaller med lidt "uldne" kanter.
Fra Linópolis (Divino Das Laranjeiras, Minas
Gerais, Brasilien) havde Luiz Gormanit som tætte

120 cm lang, dobbeltterminert røykkvarts fra Brasil.

aggregater af mørkegrønne nåle på matrix til 6
cm. Jeg var særligt begejstret for Helvin kry-
staller til 8 mm på Kvarts matrix op til 14 cm fra
Navegador Mine, Conselheiro Peña i Minas
Gerais. Helvit er et af disse mineraler, der fin-
des sporadisk i små mængder, men sjældent i
pæne stykker. Materialet fra Navegador Mine
er virkelig nydeligt; det er muligt, mange ville
foretrække en stor Turmalin, men nogle af disse
stykker Helvin ville passe i en æstetisk samling.

Apropos Turmalin, så har Pederneira Mine
(Saõ José da Safiara, Minas Gerais, Brasilien)
været meget produktiv og ejerne gør et stort
arbejde for at bevare samlerstykker. Særudstil-
lingen og flere handlere havde adskillige frem-
ragende, nyfundne stykker - midt i tidens gru er
det opmuntrende, at der åbenbart er et marked
for et betydeligt antal fremragende, store og
værdifulde stykker; vi taler om velpræparerede
matrix-stykke med klare, farverige krystaller fra
fem til over 20 cm. Det er også opmuntrende,
at disse stykker ikke bare "knuses" til smykke-
sten. Pederneira stykkerne er grønne, blågrøn-
ne, blå, røde, hindbær og tranebær farvede med
en overvægt af grøn og grønlig. Matrix er some
regel Kvarts.

Årets særudstilling henvendte sig til en bred
kreds med to forskellige temaer i anledning af
messens 40 års jubilæum. Det ene var "Turma-

*Helvin xx til 8 mm på 14 cm
Kvarts fra Navegador Mine,
Conselheiro Peña, Minas
Gerais, Brasilien. Luiz
Menezes stykke.*

*T.v.: 28 cm stykke med 25 cm
grønne Elbait krystaller fra
Pederneira Mine, Saõ José
da Safiara, Minas Gerais,
Brasilien. Ex coll. Gerhard
Wagner.*

*T.h.: 9 cm røde Elbait krys-
taller på 16 cm Kvarts fra
Pederneira Mine, Saõ José
da Safiara, Minas Gerais,
Brasilien. Ex coll. Gerhard
Wagner.*

lin” - en gentagelse af temaet fra 1985 omend med ringe overlap. Udstillingen viste flere sæt af Turmalin skiver fra Madagascars, skåret af den samme krystal, så man kunne se udviklingen af farver gennem krystallens vækst. Dette er ikke bare fantastiske skuestykker men også en udfordring af vor opfattelse af krystaller og “rene” mineraler. Der var adskillige montere med de meget forskelligartede sorte Turmaliner fra Erongo Komplekset i Namibia - jeg har altid været fascineret af sorte mineraler, den æstetiske samlers stedbørn. Fra lokaliteten kommer skarpe, blanke krystaller, uldne/fibrøse krystaller med to generationers vækst (se nedenfor), krystaller med stærke ribber hvor fladerne mødes, m.fl. Det er virkelig spændende, meget mere end disse røde og grønne ting!

Jeg må erkende den umiddelbare skønhed af Keith Proctor's fantastiske stykke, “The Flower of Brazil”, af tranebærsfarvet Turmalin, perfekt placeret på et matrix af snehvide Albit

krystaller fra Jonas Mine (Itatiaia, Minas Gerais, Brasilien). Jeg har set stykket tidligere, men betages stadig og må udtrykke min påskønnelse af både Keith Proctor og Johannes & Hermi Keilmann, arrangører af Münchener Mineralientage, for at udstille dette stykke. Det er efter min mening et af Verdens flotteste mineraler, - selvom det ikke er sort! Særudstillingen viste også adskillige fremragende stykker med farvet Turmalin fra Pederneira Mine (Saõ José da Safiara, Minas Gerais, Brasilien) på matrix, deriblandt fantastiske stykker fra Gerhard Wagners samling.

Den anden del af særudstillingen handlede om trilobitter og især de devonske trilobitter fra Marokko er bedårende, - udstillingen viste udvalgte stykker fra Horst Burkhardt, Moussa Minerals & Fossils, og Masae Tatematsu. Jeg ved godt, “marokkanerne vil lave alt i plast” og hvis man ser et godt stykke til en rimelig pris er det sandsynligt man får en kopi eller endda en ren opfin-

Det nye mineral Pezzottait som 4 cm hindbærfarvet krystal på 16 cm matrix fra Ambatovita Pegmatiten, Mandrasonoro, Madagascar. Ex coll. Federico Pezzotta.

Nydeligt 20 cm stykke Rhodochrosit fra Sweet Home Mine, Alma, Colorado, USA. Anonym udstilling.

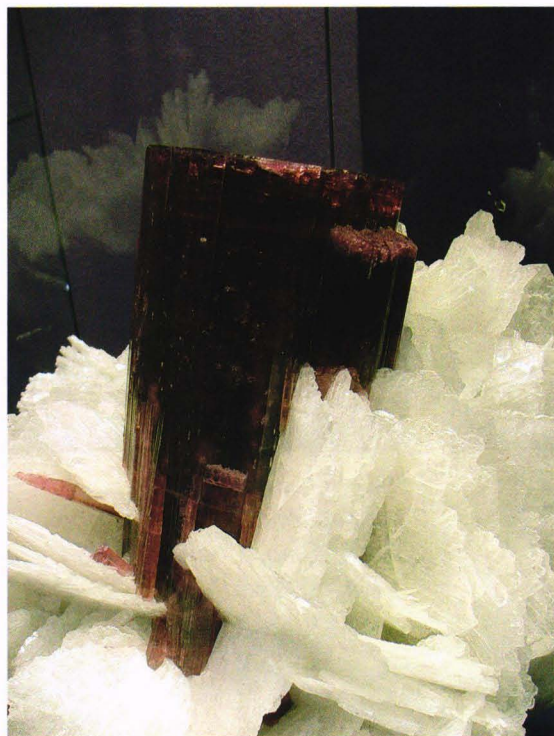
En smuk 17 cm Liddicoatit krystal fra Anjanabonoina, Madagascar, som den amerikanske samler Clarence Bement gav som gave til Musée Nationale d'Histoire Naturelle i Paris.

delse, men materialet i udstillingen var ægte ... ihvertfald det meste! Disse bæster er utroligt smukke, men virkelig underlige! Krumme pigge, horn, udstående øjne, ... det er værre end alt ungerne finder på til allehelgen!

Selv for mineralsamlere - eller måske netop for mineralsamlere, som mener at de samler "naturlige" stykker - var det værdifuldt at set Horst Burkhardts (anonyme) udstilling af afstøbninger, forfalskninger og rekonstruerede trilobitter. Den indeholdt alt fra stykker med rekonstruerede pigge over afstøbninger, indsat i matrix, til et ca. 30 cm langt stykke, sammensat af stykker fra flere trilobitter, segmenter af plast og med søde små orthoceratitter sat på ryggen som pigge! For at illustrere opbygningen, var dette og andre stykker savet igennem. Nåh, så du er mineralsamler og interesserer dig ikke for døde dyr? Tilgiv mig, men ring lige en aften, for jeg har et smukt stykke med skinnende Carrollit krystaller i en nydelig Calcit druse, jeg gerne vil

sælge. Nej, du må ikke se stykket i dagslys, men jeg kan sende dig en let uskarpt foto!

Jeg glæder mig altid til at se udstillingerne fra de private samlinger, hvor Turmalin temaet fra særudstillingen smittede af i en montre lavet af Renate Lehmann, Almut Fischer & Olaf Medenbach, med stykker fra Stefan König og Erich Schmidt og tyndslib af Dieter Dettmar. Jeg og mange andre har anset de "uldne" sorte Turmalin krystaller fra Erongo Komplekset for at være resorberede, altså delvist opløste. Disse folk har derimod vist at "ulden" er en selvstændig generation af Turmalin og altså er et særligt vækstfænomen. De lavede tyndslib af de "sorte" Turmaliner, som faktisk er blå, grønlig eller brunlige i tyndslib og viste at "ulden" vokser udenpå en tidligere skarp krystal. Det eksperiment er al ære værd, og det er præsentation af resultatet på Europas største stenmesse også. Dette er selvsagt ikke en formel videnskabelig offentliggørelse - og det er givet heller ikke ment

Til venstre: «The Flower of Brazil» - et af Verdens mest "sexede" mineralstykker - med 21x11 cm tranebærsfarvet Turmalin på 40x36 cm matrix af hvide Albit krystaller fra Jonas Mine, Itatiaia, Minas Gerais, Brasilien. Ex coll. Keith Proctor.

Til højre: Dørstopper med Amazonit xx fra Konzo, Sidamo, Ethiopien. Herbert Kaiser stykke.

sådan, men her udbredes kendskabet til flere tusinde potentielt interesserede. Jeg ville ønske flere ville gøre det samme. Et par andre monterer havde også en pædagogisk indfaldsvinkel. Manfred Baumstark havde en interessant montre med carbonater og deres anvendelse, inklusive flasker af Veuve Cliquot og Selter's - af hvilke den første selvsagt rummer "naturlig" biologisk dannet kuldioxid, den anden "industriel" kuldioxid produceret ved at brænde carbonater. Ville han antyde "champagne drengene" får det naturligt og asketerne må nøjes? Næppe. Ihvertfald ros for at være pædagogisk og vise, at der er mere i at samle mineraler, end bare at skovle skærver sammen. Reinard Hoffmann viste en montre med tyske Agater og forklarede deres dannelse og Liesegang ringe (de videbegærlige henvises til Liesegang, 1915).

Jakob Sokatsch og H.G. Penndorf viste mineraler fra Pöhla i Erzgebirge. Mange vil kende de gyldne til ravfarvede Baryt krystaller, som

var rimeligt hyppige på markedet i 1980'erne og måske endda nogle af sølv-mineralerne, men her fik vi den store tur rundt i adskillige fremragende sølv-mineraler (gedigent Sølv og Acanthit paramorf efter Argentit), nikkel-mineraler (bl.a. flot Chloanthit), uran mineraler (bl.a. flot Zippeit og Johannit) og enkelte gang-mineraler som Fluorit. Det er altid rart at få en guidet tur i en klassisk lokalitet, som viser mere end det åbentlyse. Andre monterer viste fremragende franske Faden Kvarts stykker og fantastiske stykker fra Alfred Kuglers nylige fund af Amethyst og "Eisenrose" Hæmatit fra 2680 m højde, 700 m ØNØ for Steinmanderls på P.2493, Zillertal, Østrig (se Kugler, 2003).

Den traditionelle beklagelse over "for mange smykker" blev ledsaget af sine nyere kollega, "for meget troldom," med reference til den øgede vægt på healing, feng-shui, besværgelser o.s.v. Jeg medgiver ikke at vide meget om det og at være mere end skeptisk overfor postula-

Til højre: Et af Verdens bedste stykker Euchroit med 8 mm krystaller på 11 cm matrix fra Lubietová (Libethen) i Slovakiet -vel fra Grube Svätoduska. Ian Bruce stykke.

Håndstykke af Guld, delvist ætset ud af Kvarts fra Mt. McClure, Western Australia, Australien. Ian Bruce stykke.

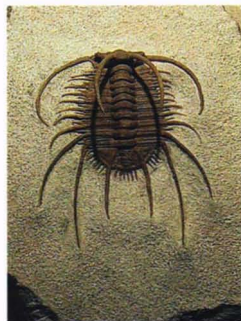
Til højre: "Neuschwanstein II" meteoriten, som faldt 6/4 2002 nær Neuschwanstein, Bayern, Tyskland. Neuschwanstein er det hvide slot, som ses på hvert andet bayerske postkort.

ter om geologiske materialers indflydelse på helbred og psyke, men jeg er overrasket over emnets vedholdenhed i Tyskland. Interessen er aftaget en del i for eksempel både Skandinavien og USA, men synes at have en stærk tilstedeværelse i Tyskland.

Arrangørerne lægger stadig mere vægt på healing og smykker. Smykker ikke som i tromlepoleret sten med kæde, men som i individuelt design og design konkurrencer. En hal havde et stort hjørne med design-smykker og kunst med mineraler. Jeg hæftede mig ved et flot halssmykke med en skive ætset Gibeon meteorit og en mørk, faceteret Citrin hos Atelier Timm. Brilliant! Den spanske kunstner Amador Braojos havde en stor, åben stand, hvor han viste sine skulpturer, hvor mineraler indgår som et væsentligt element.

Münchener Mineralientage ændrer sig stadig mere mod en engros-messe og virkningerne vil givet vise sig indirekte i markedet de kommen-

de år. Stadigt flere oversøiske handlere kommer på messen - mange marokkanere er kommet i årevis, men de har fået følgeskab af smykkeproducenter fra Hong Kong og mineralhandlere fra Brasilien, Mexico og Peru, som sælger deres hjemlands varer i kasser/tønder og ofte også som enkeltstykker til effektivt engrospriser til slutbrugerne. Det er fint, nu kan vi alle købe skrammel-Amethyst til lave priser, men jeg tror, det vil skabe strukturelle problemer senere. De første, som får problemer, er de europæiske engros-handlere, hvis brasilianske leverandører på messen sælger til engros-handlernes kunders kunder og som ikke længere vil kunne sælge f.ex. Amethyst. Men disse "dyre" engroshandlere fører også langsomt omsættelige varer som tanzanisk Scapolit og Lazulit fra Yukon, som ikke kan købes engros på messen, men de kan ikke leve uden de hurtigt omsættelige varer som Amethyst og en del vil formentlig lukke butikken. Det vil give færre produkter på mar-

Trilobit. Boedaspis ensiver, 8 cm på 20 cm matrix, nedre ordovicium, fra Putilovo Gruben, Rusland. Ex coll. Joachim Wördemann.

kedet. Dernæst får små butikker problemer, de der drives mere af kærlighed end økonomi. De har ikke råd til at tage til München og købe et helt års forbrug af Amethyst, de er nødt til at have en lokal engroshandler, som kan lever et par kilo ad gangen. Beklager, jeg har ikke en enkel løsning. Jeg er varm tilhænger af det frie marked, konkurrence, lave priser o.s.v., men hvis mønsteret fortsætter, tror jeg vi vil se større ændringer de næste få år end alle de seneste 20 års smykkehandlere har bragt. Jeg tror, vi vil få lavere priser på nogle varer - for eksempel brasiliansk Amethyst - men på sigt også et mindre samlet udbud og ringere adgang til det. I sin ekstreme form kan vi blive tvunget til at samle en hammer op, gå ud i naturen og ligefrem selv finde sten!

Årets udenomsaktiviteter omfattede blandt andet seminarer om Turmalins healende egenskaber (kattens, jeg gik glip af det), selvsagt den store åbningsfest for alle udstillere og inviterede gæster, som omfattede borgmestrene af både München og Idar-Oberstein (gik ikke glip af det, glimrende øl og mad!), Bode Verlag's præsentation af nye bøger om Marokko (Jahn et al., 2003) og indeslutninger i Kvarts (Hyrsl & Niedermayr, 2003), møder for museums kuratorer og IMA Museum Commission og meget andet. Hvert arrangement appelerer til et begrænset antal personer, men den samlede masse af særudstilling, samlermontre og udenomsaktiviteter betyder at Münchener Mineralientage er mere end blot en lejlighed til at slippe af med penge (i bytte for sten, naturligvis!). Håndfaste rygter antyder, yderligere udenomsaktiviteter finder sted næste år, deriblandt møder for samlere med særinteresser - ingen anelse, hvad de bliver, men da dette er Sydtyskland er det åbenlyst at tænke på Grube Clara eller Eifel. Vi får se.

En 35 cm høj gruppe med kalsitt på fluoritt. Lokaliseret ikke oppgitt (antagelig Kina) og ingen pris

Med alle roserne må jeg nødvendigvis aflevere en tidsel - en stor en! - til arrangørerne af Münchener Mineralientage, som henviser til ejerne af messe-hallerne, selvom jeg blot må betragte det som en teknisk undvigemanøvre. Tobaksrygning fremmes aktivt under messen og især mange udstillere ryger kontinuerligt, ledsaget af en del besøgende (en del besøgende går faktisk udenfor for at ryge). Det krænker mig, da der aldrig er mere end 20 meter til en dør og da der rygning enten er forbudt eller ihvertfald noget man ikke gør i ethvert andet forretningskompleks i München - de lokale kan altså klare det. Andre internationale mineralmesser (f.ex. Tucson og Denver) klarer også at være totalt røgfrie - så handlerne kan også klare det. München undtagelsen må åbenbart skyldes trolldom, årstidens eller professionens.

Når man tager et kamera med på messe, skal man passe godt på det. Man skal i særdeleshed ikke tabe det på et cement gulv og hvis man alligevel gør det, skal man ikke lade det ramme gulvet med optiken først! Årstidens mørke kræfter spildede åbenbart ind og jeg er Hans-Jørgen Berg tak skyldig for at låne mig sit ekstra kamera under messen.

Og i det vi har hele familien samlet, takker vi for oss i München.